

Rapport

efter kvalitetsgranskning av studie- och yrkes-
vägledningen vid den fristående grundskolan
Söderköpings Waldorfskola

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Söderköpings Waldorfskola

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan under hösten 2012 och våren 2013. Syftet med granskningen är att undersöka om eleverna på de granskade skolorna får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan och att verksamheten är av kvalitet enligt på förhand definierade kriterier. Granskningen vid Söderköpings Waldorfskola i Söderköpings kommun ingår i denna kvalitetsgranskning.

Söderköpings Waldorfskola besöktes den 6 och 7 mars 2013. Ansvariga inspektörer är Leif Magnusson och Anette Bergstrand. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan genomförs i totalt 26 kommunala och 8 fristående slumpvis utvalda skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger den övergripande rapporten en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra granskade skolor. Det enskilda beslutet placeras därmed i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Söderköpings Waldorfskola

Söderköpings Waldorfskola är en fristående grundskola som varit godkänd sedan 1984. Huvudman för skolan är stiftelsen Söderköpings Waldorfskola med organisationsnummer 825001-7939. Verksamheten vid Söderköpings Waldorfskola startade läsåret 1984/1985 och omfattar årskurserna 1–9 samt förskoleklass. I skolan går cirka 115 elever. De flesta eleverna är folkbokförda i Söderköpings kommun, men skolan har även elever från Norrköpings och Valdemarsviks kommuner.

Söderköpings Waldorfskola ingår i Waldorfskolefederationen, som i Sverige har sammanlagt fyrtio medlemsskolor. Av federationens dokument framgår bland annat att Waldorfskolor utgår från Rudolf Steiners pedagogiska idéer baserade på antroposofi och antroposofins uppfattning om barnets och den unga människans utveckling.

Stiftelsens styrelse anger i en rektorsinstruktion de riktlinjer och anvisningar som rektorn ska följa. Av rektorsinstruktionen framgår att styrelsen har delegerat ansvaret för studie- och yrkesvägledningen till rektorn. Det finns ingen tjänst som studie- och yrkesvägledare inrättad på Söderköpings Waldorfskola.

Nationell statistik från år 2012 visar att Söderköpings Waldorfskolas meritvärde (222,5) är högre än det genomsnittliga värdet för riket (211,4). På grund av att skolan har relativt få elever i varje årskurs finns ingen nationell statistik att tillgå avseende andelen elever behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram respektive högskoleförberedande program detta år. Skolans rektor uppger att skolan inte sett några mönster i elevernas gymnasieval över tid. Enligt rektorn är det elevernas individuella val som gör att en majoritet av skolans elever vissa år väljer yrkesprogram medan det andra år istället är högskoleförberedande program som dominerar.

Resultat

1. Eleverna får kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att de kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

1.1 Eleverna har tillgång till en kontinuerlig vägledning och en vägledning inför val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Här undersöks om eleverna har tillgång till studie- och yrkesvägledare eller annan personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning tillgodoses. Vidare granskas om studie- och yrkesvägledningen ges kontinuerligt i utbildningen. Slutligen undersöks om vägledning och information inför gymnasievalet organiseras på ett sätt som ger eleverna underlag och förutsättningar att kunna göra väl underbyggda val av gymnasieutbildning.¹

I Söderköpings Waldorfskola finns ingen studie- och yrkesvägledartjänst inrättad. Emellertid har rektorn utformat det ansvar för skolans studie- och yrkesvägledning som styrelsen tilldelat rektorn på ett sätt som gör att eleverna uppfattar att det finns en studie- och yrkesvägledare på skolan trots att en sådan tjänst saknas. Detta bekräftas av elevintervjuer men också av den elevenkät som Skolinspektionen genomfört i samband med kvalitetsgranskningen. Samtliga elever som besvarat enkäten svarar att det finns en studie- och yrkesvägledare på skolan. Svaren omfattar elever i både årskurs 4 och årskurs 9. Vidare har rektorn beslutat att det ska ingå i rektorns egna arbetsuppgifter att tillgodose elevernas behov av vägledning. Rektorns bedömning är att omfattningen av arbetet som studie- och yrkesvägledningsansvarig inte är större än att det rymms inom rektorstjänsten. Omfattningen är inte fastlagd utan varierar utifrån elevernas behov. Rektorn beskriver att hon har två roller, utöver att vara rektor är hon också studie- och yrkesvägledare.

¹ 2 kap. 29 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

Av den rektorsinstruktion som Skolinspektionen tagit del av, framgår förutom delegationen att ansvaret för skolans studie- och yrkesvägledning består av flera delar. De delar som beskrivs är: att studie- och yrkesvägledningsansvarig ska ta del av aktuell information årligen, att rektorn ansvarar för att den lokala planen för studie- och yrkesvägledning hålls uppdaterad, att rektorn ansvarar för att planen följs och att det vid behov finns expertkunskap att tillgå.

Skolinspektionen har även tagit del av skolans lokala arbetsplan för studie- och yrkesvägledning och ett dokument som beskriver vad skolans studie- och yrkesvägledningsansvarige ska göra. Enligt dokumentet ingår studie- och yrkesvägledning i flera ämnen och omfattar alla årskurser. Vidare framgår att den studie- och yrkesvägledningsansvarige framförallt har arbetsuppgifter kopplade till information och vägledning inför elevernas gymnasieval.

Rektorn är inte utbildad studie- och yrkesvägledare men uppger att hon tar del av aktuell information genom att bland annat delta i olika nätverksträffar för studie- och yrkesvägledare. Rektorn har också etablerat ett samarbete med utbildade studie- och yrkesvägledare på andra skolor för att säkerställa den egna skolans tillgång till expertkunskap.

Av elevintervjuerna framkommer att det är tydligt för eleverna att rektorn har två funktioner och att eleverna inte ser några problem med detta. Eleverna uppger att de har tillgång till studie- och yrkesvägledaren² under hela sin skoldag. De uttrycker vidare att det är lätt att ta kontakt med studie- och yrkesvägledaren även för spontana frågor och funderingar. En elev säger: "Man får alltid tag på henne om man vill henne något. Man ser henne i matsalen och kan lätt komma upp till hennes kontor". Eleverna berättar vidare att de får bra svar på sina frågor och att de är trygga i att den information som de får från skolan är korrekt. Eleverna anser vidare att det är viktigt att studie- och yrkesvägledaren känner till varje elev, vet vad eleven gillar och hur eleven ligger till i skolarbetet.

Söderköpings Waldorfskolas arbete med gymnasievalet inleds, enligt intervjun med studie- och yrkesvägledaren och de planeringsdokument som Skolinspektionen tagit del av, när eleverna går i årskurs 7. Eleverna får av studie- och yrkesvägledaren en kort information om gymnasieskolan under skoltid och vårdnadshavarna informeras i samband med ett föräldramöte. Gymnasieinformationen återkommer i årskurs 8, då studie- och yrkesvägledaren informerar eleverna vid minst tre tillfällen. Eleverna får även visst informationsmaterial av skolan. Studie- och yrkesvägledaren deltar också vid två föräldramöten i årskurs 8. Tillfället under höstterminen syftar till att informera vårdnadshavare om möjligheten för föräldrar och elever att besöka gymnasiemässa och gymnasieskolors "öppet hus" redan när eleven går i årskurs 8. Vårterminens föräldramöte

² I rapporten särskiljs rektorns två funktioner. Detta innebär att benämningen studie- och yrkesvägledaren används istället för rektorn när studie- och yrkesvägledarfunktionen granskas och bedöms.

handlar framförallt om att beskriva hur skolan lagt upp arbetet med gymnasievalet i årskurs 9.

Under hösten i årskurs 9 fördjupas studie- och yrkesvägledarens information om gymnasieskolan till eleverna. Studie- och yrkesvägledaren använder sig av de så kallade klasstimman för information och bearbetning. Eleverna samtalar om valet, tittar på film och gör intressetest samt får ytterligare informationsmaterial från skolan såsom magasinet "Gymnasievalet" från Skolverket och katalogen "Programväljaren för Östra samverkansområdet". Under november månad har varje elev i årskurs 9 ett enskilt vägledningssamtal med studie- och yrkesvägledaren. Eleverna får i förväg veta vad samtalet ska handla om men de behöver inte förbereda sig på något speciellt sätt.

Alla elever i årskurs 9 besöker på skoltid gymnasieskolan i Söderköping och gymnasieskolan med Waldorfpedagogik i Norrköping. Studie- och yrkesvägledaren säger: *"Alla elever kommer inte iväg på öppet hus"*, och förklarar vidare att de obligatoriska gymnasiebesöken syftar till att säkerställa samtliga elevers deltagande. Eleverna har också möjlighet att anmäla sig till olika gymnasieskolors så kallade "prova på-dagar" och därutöver ordnar studie- och yrkesvägledaren vid behov ytterligare individuella gymnasiebesök på skoltid.

Det varierar bland intervjuade elever om de tycker att skolans studie- och yrkesvägledning började i årskurs 8 eller långt tidigare. En elev beskriver vägledning på följande sätt: *"Vägledning hjälper en att förstå vad man ska göra efteråt, man får hjälp med att förstå vad man ska bli och vad man ska gå på gymnasiet"*. Flera elever kopplar skolans undervisning med *"prat om jobb och framtid"* under hela skoltiden till studie- och yrkesvägledning men den kopplingen gör inte alla elever. Av intervjuer med rektorn och lärare framgår att personalen anser att skolan gör insatser inom studie- och yrkesvägledning från elevernas allra första skoldag. Detta beskrivs också i skolans lokala arbetsplan för studie- och yrkesvägledning. Av planen framgår att eleverna redan från början ska möta människor från olika delar av yrkeslivet och också själva ska få pröva på hur det är att arbeta. Vikten av möten med yrkesutövare lyfts fram liksom konkreta upplevelser av olika yrken. Av arbetsplanen framgår aktiviteter som berör samtliga klasser men också studie- och yrkesvägledningsinsatser som relaterar till vissa ämnen och årskurser.

Enligt studie- och yrkesvägledaren ingår studie- och yrkesvägledning i elevernas utvecklingssamtal från årskurs 7. Skolan har också så kallade ämneslärsamtal på kvällstid i årskurserna 7–9. Vid detta möte finns möjlighet för föräldrar och elever att samtala med studie- och yrkesvägledaren om elevens tankar inför det kommande gymnasievalet. Studie- och yrkesvägledaren kan koppla funderingarna till tidigare års antagningspoäng och även föreslå fortsatta gemensamma samtal.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna vid Söderköpings Waldorfskola har tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning tillgodoses. Skolans arbete med att förbereda eleverna inför gymnasievalet har ett tydligt upplägg. Eleverna får saklig och grundlig information om gymnasieskolan samt

enskilda vägledningssamtal. Vidare beaktar skolan i sin planering att studie- och yrkesvägledning för vissa elever är en tidskrävande process. Skolan säkerställer också med sitt upplägg att alla elever genomför gymnasiebesök.

I Söderköpings Waldorfskola genomförs flera olika insatser i årskurserna 1-9 som enligt Skolinspektionens bedömning leder till att eleverna får kontinuerlig studie- och yrkesvägledning under sin skoltid. Men för att alla elever successivt ska få ökad självinsikt och kunna reflektera över sina förutsättningar behöver skolan tydliggöra insatsernas syfte och målsättning för eleverna liksom sambandet mellan de olika insatserna.

1.2 Skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken.

*Här undersöks om studie och yrkesvägledningen utgår från, och anpassas efter varje elevs behov så att eleverna får det stöd de behöver för att kunna fatta individuella och välgrundade val till gymnasieskolan. Vidare granskas om skolan medvetet arbetar för att eleverna ska utveckla förmågor som behövs för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval, kritiskt granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. En övergripande frågeställning är om skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken. I detta ingår även att eleverna får inblick i närsamhället och dess arbetsliv och kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Slutligen granskas skolans arbete med att motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön, social och kulturell bakgrund eller av eventuella funktionsnedsättningar.*³

Studie- och yrkesvägledaren träffar varje elev i årskurs 9 för ett enskilt vägledningssamtal. Enligt studie- och yrkesvägledaren och eleverna varierar samtalstiden liksom antalet samtal utifrån elevernas behov. Det är enligt studie- och yrkesvägledaren viktigt att det inte finns några begränsningar utan att varje elev får sina behov tillgodosedda. Elevernas uppfattning är att alla elever får den hjälp de behöver. Elevenkätens resultat styrker de beskrivningar av vägledningssamtalet som framkommer vid intervjuerna. Bland annat säger en elev under intervjun: "Var och en pratade med henne om sina planer och hon tipsade om hur man kan nå sina mål". En annan elev ger följande korta beskrivning: "Det var personligt utifrån mig". I enkäten instämmer samtliga elever exempelvis i att de fick möjlighet att fråga mer om olika program och inriktningar samt att samtalet genomfördes på ett sådant sätt att deras intressen och önskningar respekterades.

Studie- och yrkesvägledaren uppger att hon, eftersom skolan är liten och hon har dubbla roller, känner till samtliga elever på skolan och vet vilket stöd varje elev behöver för att kunna göra ett välgrundat val. Enligt studie- och yrkesvägledaren förekommer det att studie- och yrkesvägledaren följer med elever på gymnasiebesök. Vidare arrangerar studie- och yrkesvägledaren vid behov utöver vägledningssamtalen på skolan även enskilda möten mellan elev, vårdnadshavare och studie- och yrkesvägledaren på den gymnasieskola som eleven är intresserad av. Vid dessa vägledningssamtal kan

³ 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

även studie- och yrkesvägledaren på Söderköpings Waldorfskola delta. Studie- och yrkesvägledaren uppger också att alla elever som så önskar får ett uppföljningssamtal med studie- och yrkesvägledaren under den så kallade omvalsperioden, då elever har möjlighet att ändra sitt gymnasieval.

Rektorn uppger att det ingår i Waldorfpedagogiken att utveckla förmågor hos eleverna som gör att de kan göra väl underbyggda studie- och yrkesval. Rektorn säger: *"Det handlar om att förse eleverna med verktyg så att de kan fatta kloka beslut."* Lärarna använder uttryck som *"Eleverna ska ha ett fritt sinne när de lämnar skolan."* och *"De ska ha lärt sig att tänka själva"*. För att eleverna ska utveckla dessa förmågor får eleverna, enligt lärarna, öva på att resonera genom att vrida och vända på olika möjligheter i syfte att se olika scenarier och förstå konsekvenser av olika ställningstaganden. Sådana moment ingår enligt lärarna i all undervisning. Vidare beskriver personalen vikten av att följa eleverna i deras utveckling och att anpassa undervisning och förhållningssätt till elevernas ålder. Skolan anser att det är särskilt viktigt att visa yngre elever sysslor som är handfasta och tydliga och att framhålla det historiska perspektivet på olika yrken. I fokus är ursprungliga yrken kopplade till lantbruk, gruvdrift och skogsnäring samt olika hantverk.

Lärarna beskriver under intervjun olika undervisningsmoment som är kopplade till elevernas framtida studier och arbetsliv. Förutom att sådana frågor ingår i vissa arbetsområden i exempelvis ämnet samhällskunskap så uppger lärarna att de även i andra sammanhang gör dessa kopplingar. Till exempel när samarbete eleverna emellan kommer upp till diskussion så relaterar lärarna till hur det är på arbetsplatser och att det där krävs att man kan samarbeta inte bara med en person utan med flera.

Rektor och lärare uppger i intervjuer att skolan arbetar efter Waldorfskolefederationens idéskrift *"En väg till frihet"*. Vid tiden för granskningen pågår enligt rektorn en revision för att nå överensstämmelse med de nationella styrdokumentet men skolan har inte säkerställt att det aktuella arbetet med studie- och yrkesvägledning överensstämmer med dessa krav. Granskningen visar att kollegiet har uppfattningen att den Waldorfpedagogiska modellen, baserad på ett antal grundläggande föreställningar om individens utveckling innehåller sådana kvaliteter att eleverna av egen kraft utvecklar förmågor som även är relevanta i ett studie- och yrkesvägledningssperspektiv. Skolan menar vidare att detta också utgör en förberedelse för framtida studie- och yrkesval. Detta antagande har dock inte prövats av skolan även om personalen uttrycker sådana förhoppningar. Lärarna säger: *"Hoppas verkligen att helheten ger effekt på eleverna"*.

Elever lyfter fram lärarnas engagemang och höga förväntningar som betydelsefullt för den egna utvecklingen. En elev som tidigare gått på annan grundskola säger: *"Jag har blivit säkrare i mig själv på den här skolan. Man får höra att de vet vad man klarar av och då känner man trycket. Man vill klara det då."* Skolinspektionen konstaterar att eleverna upplever trygghet och tillit i skolsituationen men menar att detta inte säkert betyder att de är väl förberedda för kommande valsituationer. Det är viktigt att skolan säkerställer att utbildningen har denna effekt på eleverna eller i annat fall utreder vilka andra insatser

som behövs för att eleverna ska utveckla förmågor som de behöver för att kunna göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning samt granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. Exempelvis utveckla självständighet, självinsikt och förmåga att kritiskt hantera information.

Söderköpings Waldorfskola genomför olika insatser för att eleverna ska få inblick i näringslivet och näringsliv. I arbetsplanen beskrivs flera aktiviteter, exempelvis bjuder skolan in representanter för arbetslivet och arrangerar olika studiebesök. Insatserna är flera och omfattar årskurserna 1–9. Av lärarintervjun framgår att elevernas föräldrar bjuds in till skolan för att berätta om sina arbeten men också andra arbetslivsrepresentanter bjuds in. Exempelvis har skolan haft besök av en brandman, polisen och en gyminstruktör. Det är emellertid inte tydligt för alla elever att det finns ett studie- och yrkesvägledningssyfte med de inbjudna gästerna och med studiebesöken. En elev säger: *"Vi har varit på besök på en bondgård. Syftet var att få en inblick i hur arbetslivet kan vara. Det var inte då men jag har förstått det nu. Jag insåg själv att besöken av polis och brandman hade detta syfte."*

Vidare har varje elev praktisk arbetslivsorientering så kallad prao i årskurserna 7 och 8. Omfattningen varierar något mellan åren. Nuvarande läsår har eleverna i årskurs 7 och årskurs 8 vardera två veckors prao, medan de elever som nu går i årskurs 9 haft sammanlagt tre veckors prao. Enligt resultatet av Skolinspektionens elevenkät ordnade 83 procent av eleverna egen praoplats. Personalen uppger att de uppmuntrar eleverna att välja olika arbetsplatser men enligt genomförda intervjuer följs inte detta upp. Det finns heller inte några krav från skolans sida att elevens praoplats ska vara inom olika branscher eller att det inom klassen ska finnas en spridning mellan olika yrkesområden. Flera av de elever som Skolinspektionen samtalar med beskriver att de varit på samma arbetsplats samtliga tre praoveckor. I några fall var dessutom arbetsplatsen sedan tidigare känd för eleven eftersom praoplatsen anskaffats genom kontakter med föräldrarnas eller bekantas arbetsplatser.

Enligt lärarna är det bra för eleverna med prao, de får träffa andra vuxna och se en annan arbetsplats än skolan. Att eleverna söker praoplats själv ses av lärarna som en lärdom i sig. Lärarna besöker eleverna på deras arbetsplatser, och praoperioderna följs upp genom att eleverna får redogöra för sina lärdomar och upplevelser både muntligt och skriftligt. Eleverna uppger att det har varit intressant att få höra vad klasskamraterna upplevt, men uppger vidare att det inte gjordes några jämförelser mellan olika arbetsplatser och yrken. Eleverna uppger vid intervjuerna att prao gav inblick i hur det kan vara på ett jobb och konstaterar att det är något annat än att gå i skolan. Enligt lärarna kan elevernas upplevelser av prao också kopplas till vissa arbetsområden i ämnet samhällskunskap.

Av skolans lokala arbetsplan för studie- och yrkesvägledning framgår läroplanens riktlinje att alla som arbetar i skolan ska bidra till att elevernas studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social- eller kulturell bakgrund. Emellertid framgår det inte av dokumentet hur skolan ska arbeta för att åstadkomma detta, förutom att "fokusera

på könsskillnader i arbetslivet ur såväl ett nutids- som historiskt perspektiv". Det är heller inte tydligt i arbetsplanen hur skolan exempelvis arbetar för att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken.

Den bild skolan ger eleverna avseende yrken och arbetsliv präglas av ett historiskt perspektiv. I intervjuer framkommer exempelvis yrken som bonde och sågverksarbetare. Skolan har inte säkerställt att den arbetslivsorientering som skolan ger eleverna är allsidig och leder till att eleverna blir medvetna om de villkor och förändringsprocesser som är aktuella i dagens arbetsliv, vilket är en förutsättning för att eleverna ska kunna föra resonemang om framtida studie- och yrkesval utifrån relevanta utgångspunkter.

I Skolinspektionens enkät får elever ange hur mycket de tycker att de påverkats i sitt gymnasieval av olika informationskanaler. Det som enligt enkätresultatet påverkat eleverna i Söderköpings Waldorfskola mest är besöket på gymnasiemässan, följt av information från skolan och Internet samt kompisar. Vid elevintervjuerna framkommer att kamraters påverkan på gymnasievalet har diskuterats i skolan och lärarna uppger att de försöker få elever att stå emot trender. En elev säger: *"Kompisar påverkar inte, man måste ju tänka på sig själv och inte välja utifrån vad kompisar har tänkt gå. Det har vi tagit upp i skolan."*

Det framkommer vidare av granskningen att skolan inte arbetar systematiskt med att motverka att elevers studie- och yrkesval begränsas av social eller kulturell bakgrund. Däremot har skolan tagit upp genusbundna mönster inom arbetslivet med eleverna. Emellertid har inte detta gjorts på ett sådant sätt att eleverna uppfattat förhållandet som en angelägen och aktuell fråga att beakta i valsituationen. Eleverna uppger att skolan gett uttryck för att *"eleverna ska välja fritt"* och att det inte finns några *"tjej- eller killinjer"*. Eleverna säger vidare: *"Vi har pratat om att det nu sker förändringar utifrån könsbundna mönster, det blir mindre skillnad nu. Det är inte så många längre som tänker på det traditionella mönstret."* Lärarna uppger i intervjun att de i undervisningen arbetar med att vidga elevernas vyer genom att samtala om vad människor arbetar med i olika delar av världen. Skolan har i enlighet med läroplanen ansvar för att belysa de förhållanden som råder i samhället och hjälpa eleverna att förhålla sig till dessa. Det är därför viktigt att skolan behandlar de påverkansfaktorer som finns i samhället på ett sådant sätt att eleverna blir medvetna om faktorer som kan begränsa deras möjligheter att fatta välgrundade beslut om framtida studier och yrke.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att den studie- och yrkesvägledning som ges vid Söderköpings Waldorfskola i samband med gymnasievalet är anpassad efter varje elevs individuella behov. Vidare får eleverna genom skolans arbetslivsorienterande insatser inblick i närsamhället och dess arbets- och näringsliv, dock behöver skolan säkerställa att eleverna genom insatserna ges en allsidig bild av dagens arbetsliv. Skolan behöver också tydliggöra syftet och målsättningen med de samlade insatserna för eleverna. Att eleverna i stor omfattning själva ordnar praoplatser kan leda till att eleverna även genom skolan begränsas till miljöer som är välbekanta för dem. För att eleverna ska kunna göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesin-

riktning behöver skolan visa på nya möjligheter och för eleverna synliggöra sådant som de inte redan känner till genom sin bakgrund. Söderköpings Waldorfskola behöver därför utforma strategier för hur elevernas perspektiv ska vidgas samt för hur eleverna ska bli medvetna om de olika påverkansfaktorer som finns i samhället och få stöd i att hantera dessa. Skolan behöver också säkerställa att utbildningen leder till att eleverna utvecklar sådana förmågor som de behöver i kommande valsituationer.

2. Rektorn ger riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar.

Här undersöks att rektorn ser till att det finns riktlinjer för hur studie- och yrkesorienteringen ska organiseras. Att det finns system och rutiner för planering, uppföljning och utvärdering av målen för studie- och yrkesvägledningen, att det systematiska kvalitetsarbetet avseende studie- och yrkesvägledningen finns dokumenterat och att resultaten från uppföljningar och utvärderingar används till att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen. Vidare granskas att rektorn ger riktlinjer och förutsättningar för att studie- och yrkesvägledningen blir ett uppdrag för hela skolan och att rektorn ser till att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledningen.⁴

Skolinspektionen har tagit del av Söderköpings Waldorfskolas lokala arbetsplan för studie- och yrkesvägledning. Skolan arbetar utifrån planen och det arbete som genomförts under läsåret dokumenteras i skolans kvalitetsredovisning. Av den lokala arbetsplanen framgår att den reviderades år 2012 i samband med att införandet av Lgr 11. Vidare framgår av arbetsplanen bland annat att alla som arbetar i skolan har ett ansvar för studie- och yrkesvägledningen och att Söderköpings Waldorfskolas arbete med studie- och yrkesvägledning ska börja elevens första skoldag.

I arbetsplanen beskrivs olika aktiviteter, dels sådana som avser alla klasser såsom temaveckor och besök av representanter från olika arbetsplatser, dels aktiviteter kopplade till olika ämnen och speciella årskurser. Studie- och yrkesvägledaren uppger att arbetet planeras och följs upp tillsammans med lärarna under personalens veckomöten. Vid dessa möten medverkar rektorn både i rollen som rektor och i studie- och yrkesvägledarrollen. Av planen framgår också att skolans arbete med studie- och yrkesvägledning innefattar såväl studie- och yrkesvägledarens arbete, som insatser från lärare. Lärarna ansvarar för flera olika aktiviteter, bland annat framgår av planen att arbetsområden inom ämnena teknik, slöjd, svenska, samhällskunskap, historia och geografi ingår i skolans studie- och yrkesvägledning. Även praon beskrivs liksom de insatser som studie- och yrkesvägledaren gör kopplat till elevernas gymnasieval. Skolinspektionens uppfattning är dock att det saknas en tydlig koppling mellan skolans beskrivna insatser och läroplanens mål och riktlinjer. Det är exempelvis inte tydligt att skolans samverkan med arbetslivet leder till att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning eller hur skolan bidrar till att

⁴ 2 kap. 9-10 §§ skollagen Lgr 11 avsnitt 2.8 4 kap. 4-6 §§ skollagen

elevernas val av utbildning och yrke inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund.

Rektorn följer regelbundet upp verksamhetens resultat utifrån de aktiviteter som beskrivs i skolans arbetsplan för studie- och yrkesvägledning. Detta sker på olika sätt, exempelvis utvärderas genomförda insatser vid möten varje vecka med frågor som: "Hur fungerade det?" och "Vad fick eleverna med sig?". Vad beträffar det arbete som skolans studie- och yrkesvägledare gör kopplat till elevernas gymnasieval så sker uppföljningen efter det att eleverna genomfört valet. Vid tiden för denna granskning har uppföljningen nyss genomförts. Enligt rektorn blev det en muntlig uppföljning i år efter önskemål från eleverna. Rektorn förde anteckningar under samtalet och dessa utgör underlag för kommande kvalitetsredovisning.

Av dokumentstudier och intervjuer framgår att skolan följer upp att insatserna i arbetsplanen genomförts men det framkommer inte i granskningen att resultatet av dessa uppföljningar och utvärderingar används för att utveckla skolans studie- och yrkesvägledning. Vidare har rektorn via informella kontakter viss kännedom om skolans tidigare elever fullföljer sina gymnasiestudier utifrån det val de gjorde när de gick på grundskolan eller om de gjort studieavbrott. Däremot görs ingen systematisk uppföljning och rektorn dokumenterar heller inte uppgifterna. Rektorn förklarar detta med att skolan har få elever i varje årskurs och därför undviker rektorn att i kvalitetsredovisningen beskriva resultat som skulle kunna peka ut enskilda elever.

Studie- och yrkesvägledaren ska, enligt läroplanen, förutom att vägleda och informera eleverna inför fortsatt utbildning och yrkesinriktning, också vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser. Vid Söderköpings Waldorfskola ingår det i studie- och yrkesvägledarens arbetsuppgifter att informera lärarna och skolans styrelse om "rådande regler och eventuella förändringar". Lärarna uppger att de fått Skolverkets allmänna råd om studie- och yrkesvägledningen av rektorn, men innehållet har ännu inte diskuterats på skolan och lärarna har heller inte erbjudits någon kompetensutveckling inom området.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn tydliggjort att studie- och yrkesvägledningen är ett uppdrag för hela skolan. Vidare finns en lokal arbetsplan för skolans studie- och yrkesvägledning och genomförda insatser beskrivs i skolans kvalitetsredovisning. Emellertid bedömer Skolinspektionen att skolans kvalitetsarbete avseende studie- och yrkesvägledningen behöver bli mer systematiskt och tydligare inriktat på att de nationella målen uppfylls. För att åstadkomma detta behöver skolan exempelvis utveckla den lokala arbetsplanen för studie- och yrkesvägledningen genom att beskriva sina samlade insatser inom området på ett sätt som tydliggör hur dessa bidrar till att de nationella målen uppnås. Vidare behöver skolan kontinuerligt utvärdera sitt samlade arbete och använda resultatet av utvärderingen för att utveckla verksamheten.

Rektorn behöver också se till att skolans personal får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledningen.

3. Huvudmannen tar ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Här undersöks att huvudmannen ger skolorna förutsättningar att ge eleverna den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till. Vidare granskas att huvudmannen tar ansvar för att skolorna har tillgång till personal med sådan kompetens som krävs för att få arbeta med studie- och yrkesvägledning och att rektorer, lärare och studie- och yrkesvägledare får kompetensutveckling för att kunna utföra sina uppdrag. Här undersöks också att huvudmannen har system och rutiner för planering, uppföljning och utveckling av verksamheten, att kvalitetsarbetet dokumenteras och att resultaten används för att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen.⁵

Huvudman för skolan är stiftelsen Söderköpings Waldorfskola. Stiftelsen har en styrelse som består av föräldrarepresentanter och kollegierepresentanter, styrelsen utser styrelseordförande. Rektorn ingår inte i styrelsen men är föredragande på styrelsemötena som äger rum en gång per månad.

Styrelsen anger i den fastställda rektorsinstruktionen de riktlinjer och anvisningar som rektorn ska följa. Av rektorsinstruktionen framgår att styrelsen delegerar ansvaret för studie- och yrkesvägledningen till rektorn. Vidare framgår bland annat att rektorn ansvarar för att skolans lokala plan för studie- och yrkesvägledningen hålls uppdaterad och att rektorn har ansvar för att planen efterföljs.

I arbetsplanen beskrivs inledningsvis läroplanens mål och därefter skolans insatser. Men styrelsen vet inte om de insatser som beskrivs i den lokala planen leder till att de nationella målen för studie- och yrkesvägledningen uppfylls. Syftet och målsättningen med skolans olika insatser är inte tydliggjorda i planen. Exempelvis framgår inte vad elevernas prao ska åstadkomma hos eleverna eller vilken betydelse den har för utbildningen.

På Söderköpings Waldorfskola är rektorn även studie- och yrkesvägledare. Styrelsen har inte diskuterat omfattningen av skolans arbete med studie- och yrkesvägledning, varken hur stor del av rektorns tjänst som avsätts till detta eller hur mycket tid som lärarna använder för att fullgöra sina åtaganden inom uppdraget. Det är enligt intervjun med studie- och yrkesvägledaren elevernas behov som styr omfattningen av studie- och yrkesvägledarens arbete.

Rektorn saknar utbildning till studie- och yrkesvägledare men huvudmannen bedömer att rektorn har tillräcklig kompetens för att kunna tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning. Enligt rektorsinstruktionen ska rektorn årligen ta del av aktuell

⁵ 2 kap. 8, 29-30 §§ skollagen 4 kap. 3-6 §§ skollagen 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

information och rektorn ansvarar för att skolan har tillgång till expertkunskap. Huvudmannen har ingen planering för personalens kompetensutveckling inom studie- och yrkesvägledning, vare sig för studie- och yrkesvägledaren eller för grundskolans övriga personal. Det är styrelsen som beslutar om personalens kompetensutveckling utifrån inkomna förslag. Enligt huvudmannen har inte rektorn lyft behov av kompetensutveckling inom studie- och yrkesvägledning till styrelsen.

Inför styrelsens möten får huvudmannen en skriftlig rapport från rektorn om hur verksamhetens arbete fortlöper. I dessa månatliga rapporter beskrivs bland annat genomförda studie- och yrkesvägledningsinsatser. Styrelsen håller sig på detta sätt sig informerad om hur skolan arbetar med exempelvis studie- och yrkesvägledning.

Skolans kvalitetsarbete dokumenteras i en kvalitetsredovisning. Styrelsen tar del av det som rektorn sammanställer men gör ingen ytterligare analys. Av skolans dokumentation av kvalitetsarbetet framgår att rektorn redovisar genomförda insatser kopplade till bland annat den lokala arbetsplanen för studie- och yrkesvägledning. Men i kvalitetsredovisningen saknas analyser och förslag för att utveckla verksamheten. Huvudmannen har inte efterfrågat några andra uppföljningar kopplade till skolans studie- och yrkesvägledning än de som rektorn presenterar. Exempelvis har inte huvudmannen frågat om skolans insatser leder till att de nationella kraven för området uppfylls.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att styrelsen ger skolan förutsättningar att ge eleverna den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till. Däremot saknar huvudmannen kännedom om studie- och yrkesvägledningen vid Söderköpings Waldorfskola genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och läroplanen. Styrelsen har heller inte tagit fram riktlinjer och direktiv som tydliggör hur arbetet med studie- och yrkesvägledning ska följas upp och utvärderas.

Syfte och frågeställningar

Syftet med granskningen är att bedöma om den granskade huvudmannen och skolan ger eleverna tillgång till den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan. Skolinspektionen bedömer kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen och uppskattar verksamhetens ändamålsenlighet att förbereda eleverna för aktiva livsval.

Utvärderingar och forskning inom området visar att studie- och yrkesvägledningen ofta är lågt prioriterad i skolan och att det generellt finns brister i planering, uppföljning och utvärdering av vägledningen hos både skolor och huvudmän. Med utgångspunkt i detta granskar Skolinspektionen kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen i relation till det ansvar som rektor och huvudman har för att studie- och yrkesvägledningen utformas så att den når de nationella målen.

Följande tre frågeställningar ligger till grund för att kunna svara på den övergripande frågeställningen *om eleverna på skolan får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan*:

- *Ges alla elever tillgång till kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att eleverna kan göra medvetna och väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning?*
- *Ger rektorn riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar?*
- *Tar huvudmannen ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt?*

Metod och material

Inför granskningen på skolan har inspektörerna tagit del av dokument med relevans för skolans studie- och yrkesvägledning och även genomfört en enkätundersökning med elever i två årskurser.

Vid skolbesöket har inspektörerna genomfört intervjuer med rektor, studie- och yrkesvägledare lärare och elever. I granskningen ingår även en intervju med en representant för huvudmannen.

Besöket har avslutats med en återkoppling till rektor där inspektörerna redogör för Skolinspektionens preliminära bedömningar.

Dokumentstudier, enkäter och intervjuer utgör tillsammans det underlag utifrån vilket Skolinspektionen bedömer studie- och yrkesvägledningen på skolan.

Dokumentstudier

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med studie- och yrkesvägledning och förbereder inspektörerna för skolbesöket genom att ge underlag för att ställa frågor.

Intervjuer

Vid skolbesöken genomförs intervjuer i grupp och enskilt. Intervju med **rektor** och representant för **huvudmannen** sker separat och utgör ett viktigt underlag för att förstå de strukturer och förutsättningar som finns för verksamheten. Intervju med **studie- och yrkesvägledare** ger en ökad förståelse för den vägledning som ges på skolan och vilka förutsättningar vägledaren har att följa bestämmelser i skollag och läroplan. **Lärare** i flera ämnen och från flera årskurser på skolan intervjuas i grupp. Dessa intervjuer ger underlag för att ta reda på om studie- och yrkesvägledningen är ett ansvar som delas av alla på skolan. **Elever** i årskurs 9 intervjuas i grupp. Elever ur lägre årskurser bidrar med sina erfarenheter genom enkätsvar. I intervjuerna med eleverna kommer inspektörerna åt mer kvalitativa aspekter av de frågor som granskningen ska besvara.

Elevenkäter

Elevenkäterna utgör ett komplement för att få svar på de centrala frågeställningarna och ett jämförelsematerial till det underlag som samlas in vid intervjuerna på skolan.